

Bakonyi István

SCHEIN GÁBOR: NEMES NAGY ÁGNES KÖLTÉSZE

Portré vagy kismonográfia lehet sokféle. Attól függ, ki írta. Ha tudós irodalomtörténész, akkor más, mintha „csupán” kritikus vagy éppen olyan szerző, aki maga is költő. A határok persze nem ilyen tisztán láthatók. A legjobb tán az, ha e fenti vonások együtt vannak jelen, vagy legalábbis egymást erősítik.

Schein Gábor esetében megvan az esély erre a szintézisre, ami persze azért nem valósult meg a maga tökéletességében. Ám tény, hogy közlemültünk egyik legjelentősebb költőjéről, Nemes Nagy Ágnesről szólva kitapintható mindhárom vonás. Schein tudós alapozottságú, kritikai vénával rendelkező költő, aki elegáns, bár helyenként kissé tudálékos esszében rajzolja föl alanya legfőbb vonásait. Fejezetcímei metaforikusok, tehát nem a szabályos monográfia útját mutatják: *Utazás, Balaton, Ekhnáton az égben, Villamos-végállomás*. Mindez kevesebb, mint másfél száz oldalon. Ha csak a tartalomjegyzéket nézzük, alig sejtethjük a fenti értékeket. Inkább szépirodalmi vállalkozásra gondolhatunk.

Schein az esszé hagyományos irányai felé közelít. A *kíséret* értelmében. Vállalja a mű, az életmű kihívását, párbeszédet folytat költőjével. (A párbeszéd persze jórészt egyoldalú...) „Nemes Nagy Ágnes egyike legtudatosabb költőinknek, ami azt jelenti, hogy alkotás közben erőteljesen ellenőrzi a nyelv autonóm játékát, és saját elkészült alkotásaival szemben meg tud maradni a szöveg radikális másságát tiszteletben tartó kívülállónak” - írja. Olyan költő portréját teremti meg, aki közvetlen kapcsolatban állt a filozófiával, persze nem vált közben filozófussá. Mint ahogy ez jellemzi a többi Újholdhoz kötődő költőt és író, pl. Pilinszkyt, Weörest, Rábát, Vidort, Mátyást és másokat. Tágabb összefüggésekről is olvashatunk, hiszen szó esik az egész, a második világháború után megváltozott magyar költészetéről, sőt, az átpolitizált, átideologizált társadalmi környezetéről hasonlóképpen.

Természetesen fontos részleteket találunk a második világháború utáni esztendőök változásairól, arról, hogy „a magyar líra addig érvényes beszédmódjai jelentősen átalakultak”, s persze arról is, hogy a Nemes Nagy Ágnes számára oly fontos Újhold megszűntetése 1948-ban s utána milyen helyzetet teremtett. Ebben a helyzetben például 1951-ben Darvas József „a babitsi l'art pour l'art hervadó virágainak” minősítette a megszűntetett folyóirat szerzőit. S ezen viszonyok között alakítja ki Nemes Nagy Ágnes egyéni hangját, melyet a szerző nagy irodalomelméleti apparátussal és megfelelő érzékenységgel ele-

mez. Elméleti felkészültsége azonban néhol elragadja; nyelvezete együtt száll a divatokkal, esetenként indokolatlan idegenszó-használata stilisztikailag egyenetlenné teszi szövegét. Egy példa: „Az első egységét a tagmondatok ellentételezése és az epiforikus addíció biztosítja. A másodikikat az elliptikusság, a szintagmák additív szétválasztása, ... amit a redundancia el-lensúlyoz.” Nem a megalapozott terminológia ellen szólok persze, ám itt-ott zavaró az ilyen túlzás. Ugyanakkor meglepő, hogy néhol (46. és 95. o.) riportnak nevezi azt, ami nyilvánvalóan *interjú*, hiszen a költőnő aligha volt szereplője a legösszetettebb sajtóműfajnak, ezzel szemben természetesen adott interjút életében...

A fentiek nem csökkentik Schein Gábor alapvető érdemeit, hiszen az utóbbi évtizedek egyik legjelentősebb költői teljesítményét mutatja föl. Könyve legfőbb és legjobb részleteiben nem tolakodik az elemzett életmű alkotója elé; a nemes közvetítés szerepét vállalja. „A képek ámulatba ejtő érzékletessége, érzékisége valóban a tapintás transzcendentális tapasztalatából fakad, de szövegeinek nem célja ez az erény, csupán az együttlét felé vezető út mellékterméke” - olvassuk egy ilyen részletében, az *Ekhnáton az égben* fejezet élén. Itt esik szó a *Fák* című, ars poética-jellegű műről is, mint „a tudást megelőző tárgyiasság igényének” megfogalmazásáról. Ebben a fejezetben találjuk a legfrappánsabb műértelmezéseket is, nem egyszer kitekintve a költőelődökkel (József Attila, Babits, Vörösmarty) való párhuzamokra. S persze kiemelt hely jut az *Ekhnáton-ciklusnak*, és Schein Gábor meggyőző elemzésekkel igazolja alaptételét, mármint a műnek Nemes Nagy Ágnes lírájában betöltött szerepéről. A hajdani fáraó „Ekhnáton istene a költészet istene, ... aki olvasható jeleket teremt és olvasható jelközöket...”

Schein kitér Nemes Nagy kései költészetének értékelésére is, főleg a *Villamos-végállomás* című fejezetben. Szól arról, hogy a költő hogyan folytatja, illetve alakítja át a korábbi poétikát. A megújulás például az *Egy pályaudvar átalakítása* című vers segítségével érzékeltethető. Itt „A szöveg egy megszólaló individuum és egy őt hallgató, néma másik párbeszéde.” S aztán a jelentős prózaverseket érintve a szerző sajnálkozik afölött, hogy a nemzetközi szakirodalom sem tisztázta még a műfaj jellemzőit. Schein Gábor sem tisztázza igazán, ám fontos lépéseket tesz, legalábbis egyetlen költő művei ürügyén. Alapfogalmak itt az „esszéisztikus leírás” és a „párbeszédeesség”.

S aztán a könyv végén meglepetés vár bennünket. A modern áramlatokkal lépést tartani akaró monográfus visszavedlik szépíróvá. A feladat megoldhatatlanságát így érzékelteti: „Megkíséreltünk néhány verset újraírni magunkban, átmásolni őket egy másik lapra. De a könyv nem készült el. A könyv befejezhetetlen.”

(Belvárosi Könyvkiadó, 1995.)

SZERZŐINK

Ács József költő, kritikus - Budapest	Forrai Eszter költő - Párizs
Ágh István költő - Budapest	Győri László költő - Budapest
Baán Tibor költő, kritikus - Budapest	Jókai Anna író - Budapest
Bakonyi István irodalomtörténész, kritikus - Székesfehérvár	Kiss Benedek költő - Budapest
Beke György író - Budapest	Kovács István költő - Budapest
Bohár András kritikus - Budapest	Lászlóffy Aladár költő - Kolozsvár
Bozsik Péter költő, szerkesztő - Veszprém	Lőrinczy Huba irodalomtörténész - Szombathely
Buza Beáta szerkesztő - Zalaegerszeg	Mezey Katalin költő - Budapest
Cukor György költő - Törökbálint	Novák Béla Dénes költő - Budapest
Cserba Júlia esztéta - Párizs	Oláh János költő, szerkesztő - Budapest
Csűrös Miklós irodalomtörténész - Budapest	Péntek Imre költő, szerkesztő - Székesfehérvár
Czetter Ibolya főiskolai tanár - Szombathely	Pichler József fotóművész - Nagykanizsa
Czigány György költő - Budapest	Pósa Zoltán író - Budapest
Dienes Ottó költő, kritikus - Székesfehérvár	Szabolcs András helytörténész - Keszthely
Dús László festőművész - U.S.A.	Utassy József költő - Budapest
Egri Zsolt kritikus - Szombathely	Vasadi Péter költő - Budapest
Fiiinger Margit főiskolai tanár - Kaposvár	Vasy Géza irodalomtörténész - Budapest